

TURI Gábor

Diákévekről – egykor és ma

Kamaszkorom legszebb hava

Úgy voltam akkoriban, mint a legtöbb velem egykorú: feszítő félénkségemet palástolva magabiztos öntudat látszatát keltve szálltam szembe a nagyvilág kihívásaival. Legbelül talán az szorított, hogy sejtettem, néhányan még emlékeznek arra a baljóslatú napra, amikor édesanyám kíséretében rövidnadrágban megérkeztem a hegyvidéki kisváros szeptember eleji napfényben fürdő, vadszőlővel befuttatott patinás kollégiumának halljába. Minden tiltakozásom zátonyra futott anyám ellentmondást nem tűrő akaratán – ugyanis fullasztó meleg volt –, így hát szemlesütve haladtam el méltatlan viseletemben az önállóan és természetesen hosszúnadrágban közlekedő felsősök gunyoros pillantásainak kereszttüzeiben. Szégyenletesre sikeredett pecúr belépőm láttán ki gondolta volna, hogy új otthonom nem sokáig lesz hajlékom, s kiüzetésem a paradicsomból két évnél többet nem várhat magára?

Később, maturandusként, amikor albérleti szobatársammal a holt Bodrog szikes partján keszregre pecázva töltöttük a nagy vizsgára készülődés forró napjait, két kapás között, szabadon maradt testrészeimről a szünyogokat csapkodva többször eszembe jutott az a lidérces nap, de akkor már csak mosolyogtam egykori önmagamon. Tizennyolc éves öreg rókaként túl voltam már a kollégiumi, sőt tanulószobai kicsapaton, néhány platói és egy majdnem beteljesült

szerelemen, alkohol-mámoren, szellemi vetélkedőkön, izzadsággal megszerzett matematika osztályzatokon. Hős voltam, amúgy mint közönségesen, az osztály nagy részének, de legalábbis néhány lánynak a kedvence, titkos favorit, a képességeit vagány rátermettséggel leplező csínytevő, aki érdemeinek biztos tudatában lógatta horgát a halakat jótékonyan rejtegető folyam sekély medrébe. S adhatott-e nagyobb magabiztosságot egy szabad halásznak annál, hogy miközben nemes, de amúgy érdekfeszítőnek egyáltalán nem talált szenvedélyének hódol, osztályos társai a szilenciumok mozdulatlan csöndjében rongyosra forgatott tankönyveik fölé görnyednek? Igaz, az én gyomromat ugyanúgy görcsbe rántotta a közelgő sorsdöntő esemény, de „törvényen kívüli” tekintélyem nem engedhette meg, hogy olyan, független emberhez méltatlan tette ragadtassam magam, mint a nyilvános tanulás.

Nimbuszomat első kicsapatom alapozta meg igazán, feledtetve az első, reménytelen szerelem miatti tartós önsajnálkozást. A jeles nap előzményeként csupa dicsőséges cselekedetet őriznek meg az emlékezetek. Afféléket, mint a reggeli tornák sorozatos, virtuóz leleményességű bojkottálása, az iskolakertet fogadásból fényes nappal pizsamában bebarangoló séta, no meg az a kalandregényekbe illő látványos szokás, amelynek során szobafogságát töltő hősrünk az első emeleti tanulószoba ablakának kétméteres magasságából, a sötétség leple alatt, össze-

csomózott lepedőkön leereszkedve, Tulipános Fanfanként betoppant a farsangi bála. Alig vont le valamit a páratlan tett értékéből, hogy az imádott kedves bokarándulás miatt nem mehetett el a mulatságra.

Kiüzetésemben legnagyobb nyomatékkal a szigorú erkölcsű kollégium főbenjáró bűnének elkövetése esett latba. Cigaretttázason értek. Nem egyszer, nem kétszer; s már nem maradt olyan fegyelmi vétség a kollégiumi szabályzatban, amit ki ne merítettem volna. Én persze a legutolsó tettenérést is büszke tartással viseltem el. Pontosan emlékszem nevelőtanárunk bejegyzésére, amely arról tudósította a feletteseket, hogy két renitens cigaretttázasra vetemedett az épülettől száz méterre. Az aktust nem tagadhattuk, de igazságérzetünk nem bírta elviselni a távolság megjelölésében tapasztalható hallatlan aránytalanságot. Kerítettünk egy centiméterszalagot, s végighasalva a bekötőúton, méterenként adtuk össze az eredményt. Százhuszonnyolc métert mutatott. Mondanunk sem kell, fényes erkölcsi győzelmünk egy emberként állította mellénk az internátus lakóit, s két évvel rossz emlékü honfoglalásom után emelt fővel hagyhattam el a híres iskola bentlakásos intézményét.

Ezt követő externátusi életem már csak másfél évig tartott. E jellegzetes szolgáltatás a kint lakó gimnazisták számára nyújtott kötelező tanulószobát és háromszori étkezést, amit a leánykollégium növendékeihez csatlakozva a Mudrány nevű hatalmas étkezdében kellett elfogyasztani. Micsoda feszült, vibráló percek voltak azok, amikor a 20 fiú a 250 leány után hatos sorokban vonulva közelítette meg a rituálé színhelyét! Vágyakozó, titkos pillantások, nyolcórét hajtott, hírvívó papírfecnik cseréltek gazdát az ötvenméteres távon, nemritkán andalgó Bodrog parti sétát, haladottabb stádiumban királyhegyi kalandot eredményezve a közreműködőknek.

Egy ilyen vasárnap délelőtti tanulószobában történt, hogy más városba költözött, egy éve nem látott osztálytársam váratlanul megjelent a gimnázium kapujában, s felüzent az

ügyeletes diákkal, hogy találkozni szeretne legkedvesebb barátjával. Kérését fülem hallatára tolmácsolták a felügyelő tanárnak, aki azt válaszolta, hogy szó sem lehet róla, várjuk meg a szilencium másfél óra múlva esedékes végét. Az iskolai hierarchia legfelsőbb osztályának kellőképpen önérzetes tagjaként ekkor már torkig voltam a tanulószobák ostoba fegyelmével, a vasárnap délelőtti kötelező újságszemlék semmit mondásával, a kisstíli felelősségre vonásokkal és a nevetséges büntetésekkel. Felnőttnek tartottam magam, akinek joga van az önálló döntésekhez. Tanulótársaim csodálkozó tekintetétől kísérve felálltam hát, s egy Zrínyi Miklós elhatározásával kiléptem az udvarra. Néhány nap választott már csak el a téli szünettől, az idő derekasan benne járt a hidegben, s ahogy barátommal megöleltük egymást, csendesen hullani kezdett a hó. Negyedórát ülhattunk egy platánfa alatt az udvar sarkában, amikor megjelent az ügyeletes diák, és közölte az igazgatónő utasítását, hogy vissza se menjek a tanulószobára: ettől a perctől messzire kerüljem el az externátusnak még a környékét is.

Nem tagadom, megdermedtünk a hír hallatán. Az externátusi kicsapatás a végső fokozat volt egy pataki diák számára; a tanulmányi kötelezettség kivételével ezzel elszakadt minden szál, ami a gimnázium járulékos közösségeihez fűzhetett. Ráadásul családi tragédia. Barátommal másodpercekig csak bámultunk egymásra, aztán hirtelen cinkos mosoly villant meg szemünkben, s egyszerre nevetni kezdtünk. Bugyborékoló kacagásunk hangosan visszhangzott a kihalt udvaron. Még vagy két órát kuporogtunk a jeges padon, kezünk-lábunk összefagyott, egyik cigarettát a másik után szívtuk, s lázas igyekezettel meséltük egymásnak az elválásunk óta történt nagy jelentőségű eseményeket.

Észre sem vettük, hogy padunk fölött sűrű, csillagos pelyhekben kavargott a tél első hava...

Akik voltunk egykoron

A, B, C, D, E, F, SZ: a pataki iskola ABC-je akkoriban hét betűt számlált. Mindegyik önálló karakterrel bírt, mindegyik jelölt valamit: orosz, angol, német, francia, latin nyelv, lánycsapat, mezőgazdasági szakközép. Oszálytudatunk pillérei. Arra ugyan nem találtunk magyarázatot, hogy az angol tagozat a keresztségben miért nem az A, hanem a B betűt kapta, de ezzel nem foglalkoztunk különösebben. A nagy testvér nyelvéhez a tagozatos osztály kivételével a többség meglehetősen tartózkodással viszonyult, lévén, hogy a közelebbi ismerkedés alól senki nem vonhatta ki magát. Még az elkerülhetetlen KISZ-taggyűlések és a vasárnap délelőtti Népszabadság-olvasások is mélyebb nyomokat hagytak bennünk, pedig azoknálingerszegényebb elfoglaltság kevés akadt, jobb sorsra érdemes '65–69-esek.

Jobb sors? Létezett-e kiváltságosabb helyzet annál, mint hogy valaki pataki diák lett? Híres alma matert tudhattunk második otthonunknak – akkor is, ha az államosítás és az utóbb a történelem szemétdombjára került ideológia maga alá temette a régi dicőségét. Szerencsénkre akadtak még tanárok, köztük szigorú osztályfőnökeink, akik őrizték és csepegtették belénk azt a bizonyos pataki szellemet. Tudás, műveltség, humanum, önzetlenség, őszinteség, tisztesség, közösség, haza... Vajon egykori önmagunk hogyan viszonyult ezekhez a magasztos fogalmakhoz? Pecúrként jóval hétköznapibb gondolatok jegyében léptünk be az iskola kapuján. A tudásért jöttünk, legalábbis ezért küldtek a szüleink Patakra. Voltak, akik eleget is tettek ennek, tanultak, tanultak, tanultak, és szorgalmasan gyűjtötték a jeleket ellenőrző könyvükben. De akadtak olyanok is, nagyobb számban, akiknek, mint a mondas járta, volt eszük, csak nem (erre) használták; akik időnként elvéreztek a tananyaggal folytatott küzdelemben, és szenvedéstörténetként élték meg az iskolapadban töltött órákat. Akkor még nem tudtuk, hogy a jó

tanulmányi előmenetel a sikeres élet lehetséges, de nem nélkülözhetetlen előfeltétele.

(Szerepel a történetben egy vitéz harcos, nevét fedje jótékony homály, akit megannyi vétség és rosszul végződött felelet után a legendás szovjet növénynevelő, Ivan Vlagyimirovics Micsurin legjobb hazai tanítványa azzal a figyelmeztetéssel próbált a helyes útra téríteni, hogy „Fiú, a lejtőn nincs megállás”. Édesapját pedig ilyen szövegű távirattal kívánta felvilágosítani a csemete tévelygéseiről: „Tróger a fiú, gyere!” Hiába, a bűnlajstrom egyre szaporodott, és két év alatt eljutott az internátus legsúlyosabb fegyelmezési fokozatáig, a kicsapatásig; hogy aztán, az érettségi előtt újabb főbenjáró vétség externátusi pályafutásának is véget vessen.)

Ha kevésbé érzékeltük is, történelmi időkből vetett bennünket jó sorsunk Patakra. Leszámítva, hogy minden idő történelmi, mögöttünk volt az '56-os elítélteket mentesítő amnesztia, előttünk az új gazdasági mechanizmus és Csehszlovákia megszállása, amely események súlya csak később tudatosult bennünk. Mi a felnőtté válás kihívásaival szembesültünk: felkapott bennünket a beatzene forgószele, a Szabad Európa és a kolirádió adásaiból kagylóztuk a Beatles, a Rolling Stones és a Beach Boys számait, az osztálytermek Illés-, Metró- és Omega-rajongók késhegyre menő vitáitól zengtek. A fiúk érzelmei a lányok köpeny alatt domborodó formáitól bizsergettek (hol voltak még akkor a műkörmök, műszempillák és műkönyvek!), a lányok a fiúk cigarettahamuval fehérített fogaitól olvadoztak; nagykorúságunk kötelező ujjgyakorlataként emelgettük szánkhoz a kisvárdai szeszipari vállalat 40 százalékos, cseresznye címékű, gyümölcsöt soha nem látott palackjait; a Fecske elnevezésű, dohányszármazékot is tartalmazó rudacska pánikot keltő füstjével borítottuk be a gimnázium udvari mellékhelyiségét, bolhapiacra vásárolt Lévy's farmernadrágokkal mértünk csapásokat a Vörös Október Ruhagyár forgalmára. Suta próbálkozásokkal lázadtunk a Rend ellen. Nem tudtuk,

mi a szabadság, de éreztük hiányát. A napok egyhangú menetrendje, a hajnali ébresztők, a zúzmarás reggeli tornák, a nagyüzemi étkezések, a sorakozások, a pótszilenciumok, az igazságtalannak vélt osztályzatok, a fájdalmas, habár megérdemelt kokszik ellen berzenkedett éledő öntudatunk. Avagy...

Avagy jóízűen belapátoltuk az elénk rakott grenadirmarsot, párokba rendeződve engedelmesen meneteltünk a tudás szentélyébe, az órákon áhítattal szívtuk magunkba az ismereteket, lubickoltunk az osztályközösség akolmelegében, testnevelő tanáraink biciklije után kocogva szoktattuk magunkat az egészséges életmód gondolatához, kimenő alatt kalitkából kieresztett madárként szárnyaltunk a Bodrog hídjáig és vissza, Mitetszik néniktől hetente csak egyszer kérdeztük meg, hogy van-e szabad föld, a szilenciumokat szunyókálás helyett a tankönyvek búvárkodásával töltöttük, a csütörtöki mozielőadások sötétjében összebújva szorongattuk kedvesünk kezét, takaródókor kötelességtudóan álomra hajtottuk a fejünket, hogy újult erővel kezdhesük a másnapot.

Mi voltunk mindez? Életerős, vidám, kíváncsi, kötelességtudó, szertelen, nyughatatlan, tékozló fiatalok? Feleltetések szorongó alanyai, hegyaljai szüretrek szorgos

puttonyosai, pingpongbajnokságok izguló versenyzői, tánciskolák kétfallásos növendékei, hegyaljai kirándulások fürge gyaloglói, iskolakerti légyottok rejtőzködő szerelmei, verőcemarosi építőtábor munkaversenygyőztesei, tanárok örökbecsű mondásainak buzgó feljegyzői, csínytevések leleményes kiötlői és szenvedő céltáblái, a Prücsök zenekar bulijainak bábész ácsorgói, feltűnősködésből jelesre vizsgázó kamaszok?

Igen, mi voltunk, és vagyunk ma is, akik még; és velünk vannak azok is, akik már nem. Eseménytelen vagy mozgalmas évtizedekkel, egyirányú vagy kanyargós életutakkal, magányosan vagy unokákkal, Suzukival vagy Mercedessel, ősz fejjel vagy festett hajjal, egyenes derékkal vagy görbebottal, elfelejtett nevekkal vagy felismerhető arcokkal. Mi vagyunk azok, belénk égett fájdalmas vagy szép emlékekkel, föl-földobott kőként visszajáró, a létezéshez immár a végesség tudatában viszonyuló pataki növendékek; ajándéknak tekintve azt, hogy vagyunk. Akik voltunk egykoron.

(A szöveg első része megjelent a Hajdú-bihari Naplóban, 1985-ben. A második rész elhangzott az 1969-ben végzett évfolyam ötvenéves találkozásán, 2019-ben, Sárospatakon.)

